

Ричка Юрій Володимирович,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3608-3410>,

науковий співробітник,

відділ археографії,

Інститут архівознавства,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна

e-mail: yuriiryczka@gmail

Архівна система Іспанії: структура, цифровізація та особливості регіональних архівів Країни Басків

У тезах висвітлено сучасний стан архівної системи Іспанії: її структуру, рівні управління, головні установи та програми цифровізації. Окрему увагу приділено регіональним архівам Країни Басків із їхньою специфічною документальною спадщиною. Матеріал адресований українським архівістам та дослідникам, які планують роботу з іспанськими архівними фондами.

Ключові слова: архівна система Іспанії, PARES, Країна Басків, регіональні архіви, цифровізація, Archivo Histórico Nacional, архівне законодавство.

Іспанська архівна система належить до найрозвиненіших у Південній Європі і вирізняється складною багаторівневою структурою, що відображає федеративний устрій країни. Вона розбудовувалась упродовж кількох століть і сьогодні охоплює загальнодержавні, регіональні, провінційні та муніципальні архіви, архіви церкви, університетів, нотаріатів і приватних фондів. Розуміння її логіки є необхідною умовою ефективної роботи зарубіжного дослідника з іспанськими документальними джерелами.

На загальнодержавному рівні управління архівами здійснює Міністерство культури та спорту через Генеральний директорат книги та бібліотек, до компетенції якого належить координація мережі державних архівів. Водночас 17 автономних спільнот Іспанії мають власні законодавчі акти у сфері архівної

справи та власні архівні мережі, що підпорядковуються регіональним урядам. Така децентралізація є суттєвою особливістю іспанського архівного простору і вимагає від дослідника розуміння компетенції кожного рівня управління.

Провідною установою загальнодержавного рівня є Національний історичний архів Іспанії (Archivo Histórico Nacional, AHN), заснований у 1866 р. у Мадриді. Він зберігає документи від Середньовіччя до XX ст. загальним обсягом понад 100 км лінійних полиць. Серед найважливіших фондів – матеріали Інквізиції, орденів, монастирів, вищих органів Іспанської монархії, а також колекції, що стосуються відносин центральної влади з регіонами. Для дослідників новітньої доби принципово важливим є Генеральний адміністративний архів (Archivo General de la Administración, AGA) в Алкала-де-Енарес – найбільший в Іспанії за обсягом фондів XX ст. Тут зберігається документація всіх міністерств та відомств іспанської держави, включно з матеріалами епохи Другої республіки, Громадянської війни та франкізму. Доступ до фондів AGA здійснюється за попереднім записом і потребує акредитації; частина документів залишається на режимі тимчасового обмеження згідно з іспанським законодавством про захист персональних даних.

До ключових установ загальнодержавного рівня належить також Архів Міністерства закордонних справ Іспанії (*Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores*), що зберігає дипломатичну документацію від XVII ст. до сьогодення. Окремо слід згадати Військовий архів (*Archivo General Militar de Ávila*) та Архів Сенату і Конгресу депутатів, які містять законодавчу і парламентську документацію і є важливими для розуміння еволюції автономного законодавства Іспанії.

Принципово важливою для розуміння іспанського архівного простору є програма цифровізації PARES (Portal de Archivos Españoles), запущена Міністерством культури у 2007 р. Портал об'єднує у єдиному вигляді каталоги та оцифровані матеріали семи провідних державних архівів: AHN, AGA, Archivo General de Simancas, Archivo General de Indias та інших. Станом на сьогодні через PARES безкоштовно доступно понад 9 мільйонів цифрових зображень

документів. Система забезпечує пошук за назвою фонду, датою, ключовими словами та географічними назвами, що суттєво полегшує дистанційну попередню роботу. Водночас ступінь охоплення фондів оцифруванням залишається нерівномірним: частина матеріалів XX ст., особливо пов'язаних із питаннями безпеки, поки що не представлена в онлайн-режимі.

Архівна система Країни Басків є однією з найрозвиненіших серед автономних спільнот Іспанії і має власну інституційну самостійність, що пояснюється як широкими повноваженнями регіонального уряду, так і потужною традицією баскських культурних інституцій. Ключовою регіональною установою є Архів Країни Басків (*Euskadiko Artxibo Orokorra* / *Archivo del País Vasco*), розташований у місті Вітторія-Гастейс. Архів зберігає документацію органів регіонального самоврядування з 1936 р. – від уряду Хосе Антоніо Агірре в умовах Громадянської війни до сучасних інституцій. Особливу цінність становлять матеріали парламенту Країни Басків, постанови якого систематизовані і доступні в електронному режимі через офіційний портал баскського уряду.

Важливою складовою архівного простору Країни Басків є провінційні архіви трьох баскських провінцій – Біскаї, Гіпускоа та Алави. Кожен із них зберігає власні фонди місцевих органів управління і судових установ що є незамінними для дослідження місцевої соціально-економічної та правової історії. Особливо розвиненим є Провінційний архів Гіпускоа (*Gipuzkoako Artxibo Orokorra*), де зберігаються документи, що відображають особливості традиційного баскського самоврядування через систему хунт і фуерос – давніх місцевих вольностей, скасування яких у XIX ст. і стало одним із каталізаторів баскського націоналізму.

Окремої уваги заслуговує баскськомовна складова архівної документації. Мова еускара (*euskara*), якою написані або укладені частина документів, не належить до жодної з відомих мовних сімей і є одним із найдавніших живих мов Європи. Іспанське архівне законодавство визнає офіційний двомовний статус документації в Країні Басків, що на практиці означає наявність у фондах текстів як іспанською, так і баскською мовою або в двомовному форматі. Для

зарубіжного дослідника, що не володіє еускарою, це вимагає або залучення спеціального перекладача, або вибіркового підходу до корпусу документів. Водночас баскськомовні джерела часто містять формулювання і концепції, відсутні в іспанськомовних аналогах, що надає їм самостійної дослідницької цінності.

Практика доступу до іспанських архівів регулюється на кількох рівнях. На загальнодержавному рівні Закон 16/1985 встановлює загальне право на доступ до документів при дотриманні обмежень, пов'язаних із захистом персональних даних і державною таємницею. На практиці зарубіжний дослідник для отримання доступу до архівів потребує акредитаційного листа від установи-роботодавця, підтвердження наукових цілей дослідження та, у деяких випадках, попереднього замовлення справ. Більшість архівів Іспанії мають читальні зали з обмеженою кількістю місць і працюють за системою попереднього запису.

Для українських архівістів і дослідників досвід Іспанії становить значний практичний інтерес з кількох причин. По-перше, іспанська модель децентралізованої архівної системи із збереженням регіональної ідентичності є цінним зразком для країн, що проходять федералізацію або децентралізацію. По-друге, досвід PARES як єдиного порталу доступу до архівів різних рівнів може слугувати орієнтиром при розбудові аналогічних цифрових платформ в Україні. По-третє, баскський приклад архівного збереження мовної і культурної ідентичності в умовах підпорядкування центральній державі є релевантним для розуміння проблем, з якими стикаються архіви регіонів із виразною культурною самобутністю.

Підсумовуючи, слід наголосити, що архівна система Іспанії є зрілою, добре структурованою і технологічно сучасною. Програма PARES забезпечує широкий дистанційний доступ до оцифрованих фондів, а регіональні архіви Країни Басків вирізняються розвиненою інституційною мережею і унікальною документальною спадщиною. Водночас децентралізація системи, мовна багатоманітність документів і диференційований режим доступу вимагають від дослідника ретельної попередньої підготовки. Знайомство з іспанським архівним

досвідом – як із його здобутками, так і з труднощами – є корисним для вітчизняної архівної спільноти в контексті реформування і цифровізації архівної галузі України.

Yurii Rychka,

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3608-3410>,

Research Fellow,

Department of Archeography,

Institute of Archival Studies

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine

e-mail: yuriiryczka@gmail

Archival System of Spain: Structure, Digitization, and Distinctive Features of the Regional Archives of the Basque Country

The abstract examines the current state of Spain's archival system: its structure, levels of administration, principal institutions, and digitization programs. Particular attention is given to the regional archives of the Basque Country and their distinctive documentary heritage. The material is intended for Ukrainian archivists and researchers planning to work with Spanish archival collections. *Keywords:* archival system of Spain, PARES, Basque Country, regional archives, digitization, Archivo Histórico Nacional, archival legislation.